

Γεωγραφίες

Αρ. 20 (2012)

Γεωγραφίες, Τεύχος 20, 2012

ΕΞΑΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΕΣ

ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ 2012 - ΤΕΥΧΟΣ 20

**ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΤΗΣ ΧΑΜΕΝΗΣ
ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑΣ ΣΤΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΠΟΛΗΣ ΤΗΣ
ΕΞΕΓΕΡΜΕΝΗΣ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑΣ: ΜΕΞΙΚΟ-ΗΠΑ. ΤΟ
«ΚΙΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΣΤΗ ΓΕΙΤΟΝΙΑ»**

Κρίστη (Χρυσάνθη) Πετροπούλου

ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΤΗΣ ΧΑΜΕΝΗΣ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑΣ ΣΤΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΠΟΛΗΣ ΤΗΣ ΕΞΕΓΕΡΜΕΝΗΣ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑΣ: ΜΕΞΙΚΟ–ΗΠΑ. ΤΟ «ΚΙΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΣΤΗ ΓΕΙΤΟΝΙΑ»¹

Κρίστη (Χρυσάνθη) Πετροπούλου²

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η μετανάστευση είναι στενά συνδεδεμένη με τον τρόπο ανάπτυξης του καπιταλισμού και φαίνεται να παρουσιάζει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στην εποχή της «παγκοσμιοποίησης». Την τελευταία δεκαετία (2000-2010) πολλοί μεξικανοί μετακινήθηκαν προς τα μεγάλα αστικά κέντρα των ΗΠΑ, κυρίως σε περιοχές που θεωρήθηκαν ως «νέα υπερ-γκέτο» με ιδιαίτερα κοινωνικοοικονομικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Σε ορισμένες από αυτές τις γειτονιές, στην περιοχή του Ανατολικού Χάρλεμ στη Νέα Υόρκη, οι μετανάστες αντιστέκονται στην διαδικασία επέκτασης του gentrification («αστικού εξευγενισμού») και γίνονται ο πυρήνας του «κινήματος για τη δικαιοσύνη στη γειτονιά» («movimiento por la justicia del barrio»). Αυτό το κίνημα συνδέει τον αγώνα του με τον αγώνα των λαών του Μεξικού και ανταποκρίνεται στο κάλεσμα «της άλλης καμπάνιας» των ζαπατίστας (EZLN) για ένα πολύμορφο «αριστερά και από τα κάτω» κίνημα που θα ενώνει τις εξεγερμένες αξιοπρέπειες. Το άρθρο διερευνά το ιστορικό και γεωγραφικό πλαίσιο όπου αναπτύχθηκε το «κίνημα για τη δικαιοσύνη στη γειτονιά». Επιχειρεί μια σύνθετη ανάλυση του θέματος. Καταλήγει στη διαπίστωση ότι το κίνημα αυτό είναι ένα σύγχρονο κοινωνικό κίνημα πόλης με τοπικο-παγκόσμια χαρακτηριστικά.

From the immigration of the lost dignity to the urban social movements of the “Digna Rabia”:
Mexico–USA. “El movimiento por la justicia del barrio”

Christy (Chryssanthi) Petropoulou

ABSTRACT

Immigration is closely related with the mode of capitalist development and seems to have particular characteristics during the era of globalization. During the last decade (2000-2010) many Mexican immigrants moved towards the big cities of the United States, mainly in city-areas that are treated as "new hyper-ghetto" with particular socio-economic and cultural characteristics. In some of these neighborhoods, as in East Harlem, New York, immigrants resist against the expansion of "gentrification", and they become the core of the "movement for Justice in the barrio". This movement links its struggle with the struggle of the people of Mexico and responds to the call "the other campaign" of Zapatistas (EZLN) for a diverse movement "from the bottom left" joining the insurgent dignities. This article explores the historical and geographical context where the "movement for Justice in the barrio" has been developed and attempts a complex analysis of the whole issue. It finally concludes that this movement is a contemporary urban social movement with glocal characteristics.

¹ Το κείμενο αυτό πρωτοπαρουσιάστηκε στο θερινό σχολείο της Πάρου το 2011.

² Λέκτορας Αστικής Γεωγραφίας στο Τμήμα Γεωγραφίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, Email: christy.p@geo.aegean.gr.

*Δεν υπάρχει δρόμος.
Ο δρόμος φτιάχνεται περπατώντας
(Luis Machado)*

Εισαγωγή

Στην περιοχή του Ανατολικού Χάρλεμ στη Νέα Υόρκη, οι μετανάστες αντιστέκονται στη διαδικασία επέκτασης του «gentrification» (αστικός «εξευγενισμός») που επιχειρείται μέσω της λεγόμενης διαδικασίας «rezoning» (επαναζωνοποίησης) δημιουργώντας το «κίνημα για τη δικαιοσύνη στη γειτονιά». Παράλληλα, συνδέουν τον αγώνα τους με τον αγώνα των λαών του Μεξικού και ανταποκρίνονται στο κάλεσμα των ζαπατίστας (EZLN), «η άλλη καμπάνια», για ένα πολύμορφο κίνημα «αριστερά και από τα κάτω» που θα ενώνει τις εξεγερμένες αξιοπρέπειες. Το άρθρο παίρνει ως αφορμή τη δημιουργία αυτού του κινήματος πόλης για να αναζητήσει το ιστορικό και γεωγραφικό πλαίσιο στο οποίο αναπτύχθηκε και να εντοπίσει τα σύγχρονα χαρακτηριστικά του, επιχειρώντας μια τοπικο-παγκόσμια (glocal) ανάλυση του θέματος. Προσεγγίζει, έτσι, από θεωρητική άποψη, διαφορετικές χωροχρονικές κλίμακες που εμπλέκονται σε ένα φαινόμενο και αμφισβητεί τις κλασικές προσεγγίσεις της παγκοσμιοποίησης που τοποθετούν τη χωρική διαφορά σε χρονική σειρά αρνούμενες τη δυνατότητα πολλαπλών τροχιών (Massey 2008: 151). Μετά από μια συνοπτική αναφορά στη συζήτηση για τα κοινωνικά κινήματα πόλης, το κίνημα των ζαπατίστας και τη μετανάστευση των μεξικανών στις ΗΠΑ, το άρθρο επικεντρώνεται στην ιστορία και την κοινωνικοοικονομική αστική δομή του Ανατολικού Χάρλεμ της Νέας Υόρκης. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου κινήματος πόλης και διερευνάται αν αυτό συνιστά ένα σύγχρονο κοινωνικό κίνημα πόλης με τοπικο-παγκόσμια εμβέλεια. Η εργασία στηρίζεται σε μια κριτική ανάγνωση κειμένων για τη μετανάστευση και τη δομή των πόλεων, καθώς και σε προσωπικές συνεντεύξεις με εκπροσώπους του κινήματος αυτού, αξιοποιώντας τις γνώσεις από προγενέστερες συμμετοχικές έρευνες³ στην πόλη του Μεξικού, στη Νέα Υόρκη και στην περιοχή της Τσιάπας, που οδήγησαν εν μέρει σε άλλα κείμενα (Petroulou 2010β και 2011 και Ζαπατίστας 1996: επίμετρο).

³ Για την έννοια της συμμετοχικής έρευνας, βλ. Ιωσηφίδης 2008.

1. Κοινωνικά κινήματα πόλης – μια οριοθέτηση

Η έννοια του κοινωνικού κινήματος πόλης είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη από ένα παλαιότερο έργο του Castells. Σύμφωνα με αυτόν, τα κοινωνικά κινήματα πόλης διαφέρουν από τα απλά κινήματα πόλης διότι μπορούν να αλλάξουν την ίδια τη σημασία του αστικού χώρου (signification urbaine). Τότε μπορούμε να μιλάμε για κοινωνικό κίνημα πόλης. Τα κοινωνικά κινήματα πόλης είναι «φορείς αστικού χωρικού μετασχηματισμού», δηλαδή κοινωνικά κινήματα τα οποία, αντιτιθέμενα στη «σημασία» μίας καθορισμένης χωρικής δομής, δοκιμάζουν νέες «αστικές λειτουργίες» και νέες «μορφές» (Castells 1986: 419). Τα κινήματα αυτά είναι διαφορετικά από τις κινητοποιήσεις πολιτών που οργανώνονται γύρω από διάφορα ζητήματα. Στην περίπτωση που τα κινήματα αντιμετωπίζουν συνειδητά τον «επα-

να καθορισμό της σημασίας του αστικού χώρου», τότε είναι «κοινωνικά κινήματα πόλης».

Σύμφωνα με τον Castells (1986), ένα κίνημα μπορεί να αλλάξει τη σημασία του αστικού χώρου εάν εφαρμόζει:

- ενεργή πρακτική διεκδίκησης,
- κοινή κουλτούρα και πολιτική αυτοδιαχείρισης,
- συλλογική κατανάλωση,
- συνείδηση της ύπαρξής του ως κοινωνικό κίνημα πόλης,
- σχέση με την κοινωνία, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τα κόμματα κ.λπ., μέσω ομάδων στις οποίες έχει ανατεθεί από το κίνημα ο συγκεκριμένος ρόλος,
- αυτονομία και ανεξαρτησία από τα πολιτικά κόμματα.

Η δυνατότητα της γέννησης αστικών κοινωνικών κινήματων στις πόλεις αποτελεί συνηθισμένο θέμα (Lefebvre 1973, Castells 1986). Πράγματι, οι οικονομικοί και πολιτικοί παράγοντες και η τεχνολογική πρόοδος παίζουν τον πρώτο ρόλο στη διαμόρφωση του χώρου, αλλά ο ρόλος αυτός επηρεάζεται επίσης από την κοινωνική διαδικασία μέσω της οποίας οι κάτοικοι ιδιοποιούνται το χώρο και το χρόνο. Οι πιο πρόσφατες έρευνες είναι ποιοτικές έρευνες που ασχολούνται με παραδείγματα κινήματων πόλης στις σύγχρονες μητροπόλεις (INURA 2004) ή ακόμα της σχέσης των σύγχρονων αστικών εξεγέρσεων με αυτά (Petropoulou 2010β). Πολλά από τα σύγχρονα κινήματα πόλης αποκτούν παγκόσμια εμβέλεια μέσω της χρήσης του διαδικτύου, των δικτύων αλληλεγγύης και των παγκόσμιων κοινωνικών φόρουμ.⁴ Ορισμένες μελέτες κατέδειξαν την ύπαρξη δικτύων αλληλεγγύης που βασίζονται στις αξίες της συλλογικότητας και εναλλακτικών τρόπων ζωής, τις οποίες δύσκολα συναντάμε στις σύγχρονες πόλεις που ευνοούν την απομόνωση. Σε έναν κόσμο όπου «η ζωή μετατρέπεται σε αφαίρεση και οι πόλεις σε σκιές» (Castells 1986: 423), τα μικρά δίκτυα αλληλεγγύης που γεννιούνται στις πόλεις αποτελούν ακόμα μία ελπίδα (Σταυρίδης 2010), μία ρωγμή που φαίνεται ως ατέλεια, η οποία όμως μπορεί εν δυνάμει να προκαλέσει την αλλαγή.

⁴ Για τον νέο παγκοσμιοποιημένο ρόλο των κινήματων πόλης, βλ. Leontidou 2006, Hamel κ.ά. 2000, και για τον τοπικό-παγκόσμιο ρόλο των σύγχρονων κοινωνικών κινήματων πόλης, βλ. Koehler και Wissen 2003.

2. Το κίνημα των ζαπατίστας και το κίνημα για τη δικαιοσύνη στη γειτονιά

Την 1.1.1994, την ίδια μέρα που το Μεξικό εισερχόταν στη ζώνη της NAFTA, ξέσπασε στη ζούγκλα Λακαντόνα της Τσιάπας το κίνημα των ζαπατίστας, ένα κίνημα που δεν βάζει στόχο την εξουσία αλλά ενδιαφέρεται να ανοίξει δρόμους για τη διαμόρφωση από τα κάτω των δομών που θα μπορέσουν να αμφισβητήσουν το σύγχρονο κοινωνικό σύστημα (LeBot 1997). Το κίνημα αυτό, μέσα από μια αργή αλλά σταθερή διαδικασία η οποία είναι σύμφωνη με τους ρυθμούς που απαιτούνται για τη λήψη αποφάσεων μέσω της συμμετοχικής δημοκρατίας, απέκτησε σχέσεις και επηρέασε πολλά κοινωνικά κινήματα μπολιάζοντας τα με απελευθερωτικές επαναστατικές ιδέες που είναι προϊόν συνδυασμού ιθαγενικών παραδόσεων, αριστερών, αναρχικών και οικολογικών κριτικών προσεγγίσεων με διαδικτυακές πρακτικές παγκόσμιας επικοινωνίας και οργάνωσης (Ζαπατίστας 1996), σε βαθμό που έχει χαρακτηριστεί ως πρώτο μετανεωτερικό διαδικτυακό κοινωνικό κίνημα (Castells 2004: 72-87). Ο τρόπος με τον οποίο έχει δράσει μέχρι σήμερα

και το σύνολο των αρχών που υπηρετεί δημιούργησαν ένα νέο σύστημα σκέψης που αποκαλείται «ζαπατισμός» (Villoro 2008).

Την 1.1.2006 κάλεσε την «άλλη καμπάνια»: καλούνταν όλες οι δυνάμεις που τοποθετούνται «από τα κάτω και αριστερά» να συναντηθούν μεταξύ τους, να γνωριστούν, ν' ακούσουν η μία την άλλη και να προσπαθήσουν να συντονιστούν, δημιουργώντας έναν άλλο τρόπο επικοινωνίας που θα «δημιουργήσει από τα κάτω και με τον τρόπο των από τα κάτω μια εναλλακτική λύση μπροστά στη νεοφιλελεύθερη καταστροφή, μια αριστερή εναλλακτική λύση για το Μεξικό» (Zibechi 2010: 179). Σταθμός ήταν το Φεστιβάλ της εξεγερμένης αξιοπρέπειας (Digna Rabia, 26.12.2008-5.1.2009), όπου συναντήθηκαν για πρώτη φορά πολλές συλλογικότητες. Μία από αυτές ήταν το «κίνημα για τη δικαιοσύνη στη γειτονιά» όπου συμμετέχουν μετανάστες μεξικανοί που ζουν στο ανατολικό Χάρλεμ της Νέας Υόρκης.

Στο ανατολικό Χάρλεμ υπήρχε μεγάλη παράδοση κοινωνικών κινημάτων πόλης με πιο σημαντικό αυτό που είχε ως πυρήνα του την ριζοσπαστική πορτορικάνικη οργάνωση των Νέων Λόρδων (Young Lords, 1960-1972). Το κίνημα συσπείρωσε «τον κόσμο του δρόμου και όχι μόνο την εργατική τάξη» και συνεργάστηκε το 1969 στο Σικάγο με την οργάνωση «Μαύροι Πάνθηρες» που ήταν επικεφαλής στο αντίστοιχο αφροαμερικάνικο κίνημα, συνέβαλε στη δημιουργία του πρώτου πολυπολιτισμικού φόρουμ των ΗΠΑ με αιτήματα για κοινωνική δικαιοσύνη και εξέφρασε την αντίθεσή του στον πόλεμο του Βιετνάμ, διεκδικώντας παράλληλα την ανεξαρτησία του Πουέρτο Ρίκο και τη βελτίωση των συνθηκών ζωής των μεταναστών στις ΗΠΑ (Gandy 2002). Το 1969, αξιοποιώντας ως τόπο συνάντησης την τοπική εκκλησία (την οποία στη συνέχεια κατέλαβε και ονόμασε «Η εκκλησία του Λαού»), δημιούργησε δίκτυα κοινωνικής αλληλεγγύης και κοινωνικής πολιτικής (ομαδικές κουζίνες, εργαστήρια, μαθήματα, προληπτική ιατρική), διεκδίκησε και πέτυχε σε ορισμένες περιπτώσεις μέσα από διαρκείς κινητοποιήσεις τη δημιουργία νέων ελεύθερων δημόσιων χώρων, τη βελτίωση των συνθηκών υγιεινής και κατοίκησης, την ισότιμη πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες (σχολεία, υγεία κ.λπ) και την αναγνώριση της πολιτιστικής ταυτότητας των πορτορικάνων (Aronte-Parés 1998).

Το κίνημα αυτό, που μπορεί να θεωρηθεί και ως κοινωνικό και περιβαλλοντικό κίνημα πόλης (Gandy 2002), έπαιξε σημαντικό ρόλο στις μετέπειτα εξεγέρσεις και στην αύξηση της πολιτικής δραστηριότητας των Λατίνων στην περιοχή του Μπάριο. Σε συνεργασία με τα φοιτητικά κινήματα του 1989, διεκδίκησαν κοινωνική και περιβαλλοντική δικαιοσύνη.

Το «κίνημα για τη δικαιοσύνη στη γειτονιά» αποτελεί συνέχεια των παραπάνω κινημάτων, χωρίς τα μέλη του να γνωρίζουν επί της ουσίας την ιστορία αυτών των κινημάτων αφού –όπως προκύπτει από συνεντεύξεις μελών του στην αρχή της δημιουργίας του– ήταν δύσκολο στα μέλη του να διαβάσουν για αυτά τα κινήματα, επειδή η βιβλιογραφία ήταν αγγλόφωνη και αυτοί γνώριζαν μόνο ισπανικά. Η δύναμη όμως της ιστορίας φαίνεται πως ξεπέρασε τους συνοριακούς και γλωσσικούς φραγμούς. Πώς και γιατί όμως έφτασαν στις ΗΠΑ μετανάστες χωρίς χαρτιά από το Μεξικό, και γιατί κατοικούν στην περιοχή του Ανατολικού Harlem;

3. Η μετανάστευση των μεξικανών στις ΗΠΑ

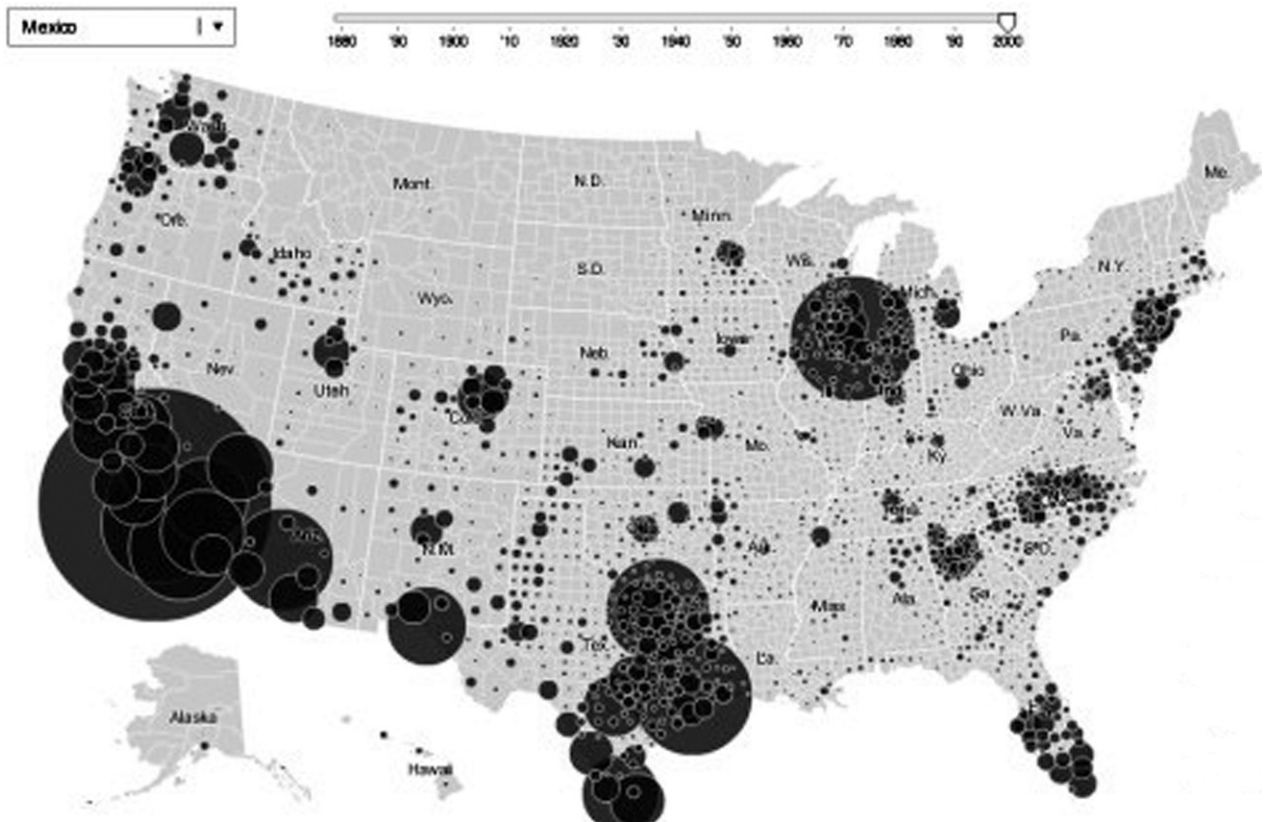
Η ιστορική κατάκτηση εδαφών του Μεξικού από τις ΗΠΑ χωρίς ανταλλαγή πληθυσμών,⁵ παράλληλα με τη διατήρηση των ιθαγενικών (μεξικανικών) κοινοτήτων στα κατελιημμένα εδάφη, δημιούργησαν τη βάση υποδοχής μεταναστευτικών ρευμάτων από τις λατινοαμερικάνικες χώρες. Μεταξύ 1917-1939 πολλοί μεξικανοί εγκαταστάθηκαν στις ΗΠΑ για να εργαστούν στην αγροτική παραγωγή και στην κατασκευή σιδηρόδρομου μέχρι την περίοδο της κρίσης του 1939 (κατά την οποία διώχθηκαν 415.000). Μεταξύ 1946-1965, νέο ρεύμα μετανάστευσης ήρθε μετά από πρόσκληση για προσωρινή εργασία στην πολεμική βιομηχανία (*Πρόγραμμα Braseró*). Αντίθετα η περίοδος 1965-1985 θεωρείται (Massey κ.ά. 2002) ως περίοδος των «χωρίς χαρτιά» (1,7 εκ. συλληφθέντες το 1986), σε πολλούς από τους οποίους δόθηκε αργότερα αμνηστία. Το 1990, οι ΗΠΑ επέτρεψαν την είσοδο στους μεξικανούς που είχαν ανώτατη εκπαίδευση, γεγονός που οδήγησε στην εκτεταμένη μετανάστευση εξειδικευμένου προσωπικού.

Στα τέλη του 1993 η συνοριακή πολιτική των ΗΠΑ άλλαξε: Το 1994 άρχισε να χτίζεται ένα τείχος 1.125 χιλιομέτρων ανάμεσα στις δύο χώρες στην περιοχή Τιχουάνα-Σαν Ντιέγκο. Το «παράδοξο» είναι ότι ταυτόχρονα σχεδιάζονταν οικονομικές συμφωνίες μεταξύ ΗΠΑ-Μεξικού. Είναι φανερό ότι το κεφάλαιο ήθελε να μετακινείται αξιοποιώντας στο έπακρο τις κοινωνικοπολιτικές διαφορές που προκύπτουν από την ύπαρξη των συνόρων.⁶ Τελικά η συμφωνία της NAFTA, που από το 1994 επιτρέπει τη μεταφορά προϊόντων και υπηρεσιών χωρίς δασμούς από τη μία χώρα στην άλλη μεταξύ Καναδά, ΗΠΑ και Μεξικού, δεν προέβλεψε τη μετακίνηση των ανθρώπων. Έτσι, τεράστιες εκτάσεις του Μεξικού διατίθενται σήμερα για την παραγωγή προϊόντων που εισάγονται φτηνότερα στις ΗΠΑ με αποτέλεσμα την υποβάθμιση της εργασίας και τον εκτοπισμό πολλών κατοίκων από τις αγροτικές περιοχές προς τις πόλεις του Μεξικού και τις ΗΠΑ, διαδικασία που ξεκίνησε από τα μέσα της δεκαετίας 1960 (Cecceña και Peña 1995). Παράλληλα, ενώ αυξάνονται τα μεγάλα έργα που ενώνουν το Μεξικό με τις ΗΠΑ και ελαττώνονται οι χρόνοι μεταφοράς προϊόντων και υπηρεσιών, οι μετανάστες του Μεξικού στις ΗΠΑ αντιμετωπίζουν ολοένα και μεγαλύτερες δυσκολίες ένταξης στην καθημερινή ζωή της πόλης όπου ζουν. Όσο μεγαλώνει η κλοπή του πλούτου του Μεξικού, τόσο εντείνεται και η αντιμετώπιση του μετανάστη ως κλέφτη...

Οι μεξικανοί μετανάστες στις ΗΠΑ από 760.000 το 1970 έφτασαν τα 11,7 εκατομμύρια το 2007. Το 2000 κατανέμονταν όπως φαίνεται στην Εικόνα 1. Από το 1990 και μετά παρατηρείται μετακίνηση προς τα μεγάλα αστικά κέντρα. Οι μεξικανικής καταγωγής κάτοικοι των ΗΠΑ (γηγενείς και μετανάστες) έφτασαν από 20.640.711 το 2000 σε 31.798.258 το 2010 (US Census Bureau 2011), και αποτελούν το 63% του ισπανόφωνου πληθυσμού (Ennis κ.ά. 2011). Η πολιτική των ΗΠΑ απέναντι στους μετανάστες έγινε πιο σκληρή μετά από την καταστροφή των πύργων της Νέας Υόρκης (Αιγογιο κ.ά. 2010).

5 Με τη Συνθήκη της Γουαδαλαχάρα (2.2.1848), το ηττημένο Μεξικό υποχρεώθηκε να παραδώσει στις ΗΠΑ τις περιοχές του Τέξας του Νέου Μεξικού και της Νέας Καλιφορνίας (2.400.000 χλμ²) (Villegas 1981). Μετά το 1910, η συνθήκη αυτή αμφισβητήθηκε από τη μεξικανική κοινωνική επανάσταση, χωρίς όμως αποτέλεσμα. Ο Gilly (2006) θεωρεί ότι η επανάσταση αυτή δεν ολοκληρώθηκε ποτέ.

6 «Η ύπαρξη δύο διαφορετικών καθεστώτων, αυτού της ρύθμισης της κυκλοφορίας του κεφαλαίου και αυτού της κυκλοφορίας των μεταναστών, καθώς και η ύπαρξη δύο παρόμοιων διαφορετικών καθεστώτων στα πεδία της προστασίας των ανθρώπινων δικαιωμάτων και της προστασίας των κυριαρχικών δικαιωμάτων του κράτους προκαλούν προβλήματα τα οποία δεν είναι δυνατόν να επιλυθούν με βάση τους παλιούς κανόνες παιχνιδιού. Υπό αυτήν την έννοια η μετανάστευση αποτελεί ένα στρατηγικό πεδίο διερεύνησης των ορίων της νέας τάξης πραγμάτων...» (Σάσεν 2001: 34). Η Pellerin (1999) σημειώνει τις πιέσεις εκφοβισμού που δέχτηκε η μεξικανική κυβέρνηση για το θέμα της μετανάστευσης κατά τη διάρκεια των συνομιλιών για την ένταξη της χώρας στη NAFTA, τονίζοντας έτσι ότι ο νεοφιλελευθερισμός δεν έχει απλώς σχέση με την κινητικότητα: απαιτεί και αυτός κάποιες χωρικές διευθετήσεις όπως η χωρική οργάνωση της εργασίας (Massey 2008: 148-149).

Εικόνα 1. Πληθυσμός των μεταναστών μεξικανικής προέλευσης στις ΗΠΑ το 2000.

Το μέγεθος του κύκλου είναι ανάλογο του πληθυσμού. Επεξεργασία στοιχείων απογραφής στον διαδραστικό τόπο: The New York Times (Matthew Bloch and Robert Gebeloff) (πρόσβαση 20.8.2011). Πηγές: Social Explorer, www.socialexplorer.com· Minnesota Population Center· U.S. Census Bureau· <http://www.nytimes.com/interactive/2009/03/10/us/20090310-immigration-explorer.html?hp>

Αποτέλεσμα αυτής της πολύπλοκης διαδικασίας και των συνεχών αλλαγών της στάσης των ΗΠΑ απέναντι στους μεξικανούς μετανάστες είναι ότι οι τελευταίοι καταλήγουν να ζουν κάτω από διαφορετικά νομικά καθεστώτα ενώ μπορεί να είναι μέλη της ίδιας οικογένειας ή να κατοικούν στο ίδιο σπίτι. Η κατάσταση αυτή οδηγεί πολλούς από τους «χωρίς χαρτιά» σε απομόνωση από τις κοινωνικές υπηρεσίες (εκπαίδευση, υγεία, κοινωνική ασφάλιση κ.λπ), συνεχίζει να ευνοεί όμως τις επιχειρήσεις που προτιμούν φοβισμένους και κακοπληρωμένους εργαζόμενους.

Σήμερα, με την αλλαγή της ομοσπονδιακής νομοθεσίας που προβλέπει τη δυνατότητα κάθε πολιτείας να έχει τη δική της νομοθεσία για τους μετανάστες, η κατάσταση των χωρίς χαρτιά που έχουν φτάσει τα 8 εκατομμύρια (4,5 εκατομμύρια μεξικάνοι) δυσκολεύει. Σε μια περίοδο νέας οικονομικής κρίσης στις ΗΠΑ, οι μετανάστες έρχονται να πληρώσουν ακόμα μια φορά την κρίση με βίαιες προσαγωγές και απελάσεις που διαλύουν για άλλη μια φορά τις οικογένειες των Μεξικανών και προκαλούν νέα κινήματα των Λατίνων στις ΗΠΑ (όπως η απεργία των μεταναστών του 2006).

Οι μεξικανοί μετανάστες στις ΗΠΑ συμβάλλουν στην αύξηση της αστικοποίησης (Alegria 2010) κρατώντας ταυτόχρονα τις σχέσεις τους με τις αγροτικές περιοχές του Μεξικού. Στις πόλεις όπου κατοικούν αναπτύσσονται νέες ανάμει-

κτες πολιτισμικές παραδόσεις με ρίζες στις ιθαγενικές παραδόσεις του Νότου και του Βορρά της Αμερικής, ενώ ταυτόχρονα συναντιούνται ή και αντιπαρά τίθενται με αφροαμερικανικές παραδόσεις. Έτσι η πόλη επανεπινοείται (Davis 2001).

4. Οι μετανάστες στις πόλεις των ΗΠΑ και τα λεγόμενα υπερ-γκέτο

Στις αμερικανικές πόλεις συνυπάρχουν έντονα αποκλεισμένες περιοχές: από τη μια οι λεγόμενες Gated communities (κλειστές ζώνες ιδιοκατοίκησης με είσοδο σε ελεγχόμενους από ιδιωτική αστυνομία ιδιωτικούς δρόμους και κατοικίες υψηλών προδιαγραφών), που τις συναντάμε και ως BIDs, Business Privatise Improvement Districts –ζώνες ιδιωτικής πολεοδόμησης δημόσιου χώρου (Pacione 2009: 161)– και κατοικούνται κυρίως από μεσοαστικά κοινωνικά στρώματα, και από την άλλη οι ολοένα και πιο υποβαθμισμένες περιοχές των ghetto, όπου κατοικούν κυρίως λαϊκά κοινωνικά στρώματα.

Η διαμόρφωση των κοινωνικών διαχωρισμών στις μεγάλες πόλεις είχε έντονα φυλετικά χαρακτηριστικά μέχρι και τη δεκαετία του 1960. Το τέλος του apartheid και η παρουσία πολλών λατινοαμερικάνων στις πόλεις αυτές έπαιξε καταλυτικό ρόλο στην αλλαγή της κοινωνικής σύνθεσης. Πολλές από τις περιοχές που χαρακτηρίζονταν από την παρουσία μαύρων σήμερα κατοικούνται από ανάμεικτους πληθυσμούς από όλο τον κόσμο με κοινό χαρακτηριστικό τους τον κοινωνικό αποκλεισμό και τη συμμετοχή τους στην παραγωγική διαδικασία ως χαμηλά εξειδικευμένο προσωπικό. Παράλληλα, η αλλαγή της κοινωνικής θέσης πολλών κατοίκων συνοδεύτηκε με μετακίνηση σε άλλες περιοχές της πόλης. Έτσι δημιουργήθηκαν νέοι κοινωνικοχωρικοί διαχωρισμοί με νέα χαρακτηριστικά.⁷

Τελικά, στις πόλεις των ΗΠΑ τα κοινοτικά ghetto του μέσου του 20ού αιώνα έχουν πλέον αντικατασταθεί από τα λεγόμενα υπερ-γκέτο που έχουν διπλά χαρακτηριστικά αποκλεισμού: φυλετικά από την μία και ταξικά από την άλλη (Wacquant 2007). Σε αυτές τις περιοχές, η παρουσία της αστυνομίας και των δυνάμεων καταστολής δικαιολογείται και ενισχύεται ξανά στο όνομα της αντιμετώπισης νέων ομάδων δράσης που υποτίθεται συνεργάζονται με τους κατοίκους (Bourgeois 2003). Έτσι ο αποκλεισμός αυτών των περιοχών γίνεται ολοένα και μεγαλύτερος δικαιολογώντας σε ορισμένες περιπτώσεις τις επιχειρήσεις-σκούπα και τη μαζική καταστολή. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο ο λεγόμενος «εξευγενισμός» (gentrification) ορισμένων πιο κεντρικών περιοχών γίνεται πιο πρόσφορος μιας και μπορεί να είναι πιο προσοδοφόρος για τις κατασκευαστικές επιχειρήσεις λόγω της υποτίμησης της αξίας των ακινήτων σε αυτές. Το Ανατολικό Χάρλεμ είναι μία τέτοια περίπτωση.

5. Το Ανατολικό Χάρλεμ, οι κατασκευαστικές εταιρείες και η διαδικασία του gentrification

Στην πόλη της Νέα Υόρκης (8.175.133 κάτοικοι συνολικά), ζουν σήμερα 3.416.922 λατινόφωνοι κάτοικοι σύμφωνα με την απογραφή του 2010 (US Census Bureau 2010). Η κεντρική περιοχή της Νέας Υόρκης είναι το Μανχάταν. Το

⁷ Ένας κοινωνικοφυλετικός διαχωρισμός είναι αυτός της γλώσσας: οι λεγόμενοι Chicanos (βορειοαμερικάνοι μεξικανικής καταγωγής) και οι σύγχρονοι λατινόφωνοι μετανάστες αντιμετωπίζονται ως περιθωριακά κοινωνικά στρώματα στον δημόσιο χώρο ενώ συμμετέχουν ενεργά στην παραγωγική διαδικασία (Hill 1999).

Χάρλεμ (Harlem) αποτελεί το βορειότερο τμήμα του Μανχάταν (Manhattan) (Εικόνα 2).

Στις αρχές του περασμένου αιώνα, η κρίση στο χώρο της οικοδομής (1904-1905), η είσοδος ορισμένων αφροαμερικανών στον κατασκευαστικό τομέα, σε συνδυασμό με την υποτίμηση της περιοχής λόγω καθυστέρησης σύνδεσής της με το κέντρο, προσέελκυσε πολλές αφροαμερικανικές οικογένειες σε αυτό, που αναγκάστηκαν να μετεγκατασταθούν εκεί από κεντρικές περιοχές της πόλης της Νέας Υόρκης (Upper West Side και Hell's Kitchen). Δίπλα σε αυτές εγκαταστάθηκαν, σε υποβαθμισμένες κατοικίες, πολλές καταδιωγμένες από τις νότιες πολιτείες, αφροαμερικανικές οικογένειες (Pouzolet 1999). Το Χάρλεμ είναι γνωστό για την αφροαμερικανική πολιτιστική αναγέννηση (1920-1930), η οποία περιελάμβανε την ανάπτυξη πολλών καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων και κινημάτων αντίστασης στο *apartheid* που συνέχιζε μέσα στις πόλεις παρά την κατάργηση της σκλαβιάς από το 1890 (Osofsky 1996).

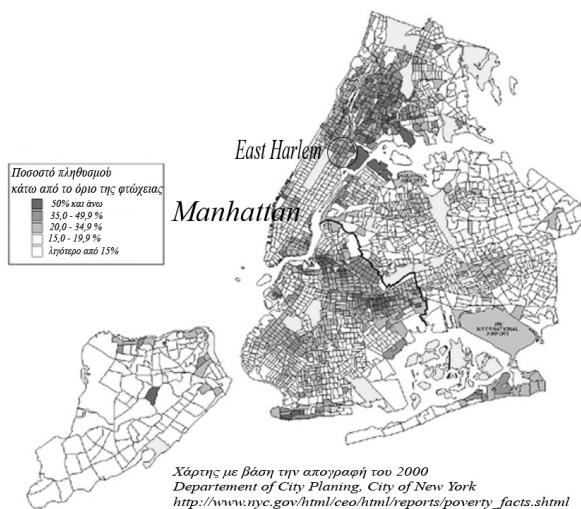
Τη δεκαετία του 1930, ξεκίνησαν κινήματα άρνησης πληρωμών των ενοικίων με κύριο αίτημα την αποδοχή των μαύρων στην εργασία με ίσα δικαιώματα με αυτά των λευκών, ενώ τις δεκαετίες 1950 και 1960 αναπτύχθηκαν κινήματα για την καλύτερευση των συνθηκών ζωής στις κατοικίες καθώς και για τη βελτίωση των υπηρεσιών εκπαίδευσης και υγείας. Δημιουργήθηκαν επίσης πολλά κινήματα κατά του *apartheid*, με σημαντικότερο αυτό του Malcolm X (1952-1963) και της λεγόμενης εθνότητας του Ισλάμ που είχε κέντρο της το Χάρλεμ. Μετά την εξέγερση του 1964 δόθηκαν πολλές θέσεις εργασίας σε νέους μαύρους κατοίκους της περιοχής (πρόγραμμα «η νεολαία στα Γκέτο»), ενώ το 1966 οργανώθηκε το κίνημα των Μαύρων Πανθήρων με κορύφωση τις εξεγέρσεις του 1968 μετά τη δολοφονία του Martin Luther King (Pouzolet 1999).

Στις αρχές του 1930, μετά από μαζικές επιδημίες, ο Δήμος κατεδάφισε πολλά καταλύματα, που καταλάμβαναν το 1/3 της συνολικής επιφάνειάς του, και τα αντικατέστησε με οργανωμένες κατοικίες χαμηλών ενοικίων, πολιτική που συνεχίστηκε μέχρι το 1950, οπότε οικοδομήθηκαν κυρίως πύργοι κοινωνικής κατοικίας (Pouzolet 1999). Τα μεγαλύτερα πλάνα κατασκευών κοινωνικής κατοικίας έγιναν στο Ανατολικό Χάρλεμ τη δεκαετία του 1960 (Project Uplift) μετά από πιέσεις των κοινωνικών κινήματων πόλης της περιοχής (Pinkney και Woock 1970).

Από το 1970 και μετά, το Χάρλεμ άρχισε να χάνει τον πληθυσμό του, που αναζητούσε καλύτερες συνθήκες ζωής σε άλλες περιοχές της πόλης. Στο Χάρλεμ έμειναν πλέον οι πιο φτωχοί από τους αφροαμερικάνους, ενώ εγκαταστάθηκαν και πολλοί πορτορικανοί, μεξικανοί και άλλοι λατινογενείς πληθυσμοί. Αργότερα (1987-1990) ο Δήμος υλοποίησε μεγάλα συγκοινωνιακά έργα, πολιτιστικά κέντρα και δημόσιες υπηρεσίες που διευκόλυναν την υποδοχή νέων κατοίκων από μεσοαστικά στρώματα.

Μετά το 1996 αυξήθηκαν οι ιδιωτικές επενδύσεις και τα ενοίκια σε περιοχές που γειτνιάζουν με το κέντρο, ενώ παράλληλα εγκαταλείφθηκαν και άλλες κατοικίες με αποτέλεσμα να γίνει πιο εύκολη η μεταγενέστερη διαδικασία του «gentrification» και του εκτοπισμού των φτωχότερων σε βορειότερες συνοικίες (Βορειοανατολικό Χάρλεμ και Bronx). Σήμερα το Χάρλεμ είναι μια πολυπολιτισμική μεσοαστική περιοχή με εξαίρεση μερικά τμήματά που διατηρούν τα παλιά

χαρακτηριστικά και συνεχίζουν να συγκεντρώνουν ιδιαίτερα φτωχά κοινωνικά στρώματα (Maufrage 2006, και επιτόπιος έλεγχος).

Εικόνα 2. Ποσοστά κατοίκων που ζουν κάτω από τα όρια της φτώχειας στη Νέα Υόρκη.

Σύμφωνα με την απογραφή του 2000, τα υψηλότερα επίπεδα φτώχειας του Μανχάταν συγκεντρώνονται στο Ανατολικό Χάρλεμ και σε άλλες βορειότερες συνοικίες. Το ποσοστό αυτό είναι για το σύνολο της Νέας Υόρκης 21,2%. Πηγή: NYC 2011a

Το Χάρλεμ χωρίζεται σε Δυτικό, Κεντρικό και Ανατολικό τμήμα. Σε αντίθεση με το υπόλοιπο Χάρλεμ που χαρακτηρίζεται κυρίως από την αφροαμερικάνικη κουλτούρα, το Ανατολικό Χάρλεμ (Community Board 11), που εκτείνεται μεταξύ των 96th Street Νότια, 142nd Street Βόρεια, Fifth Avenue Δυτικά, και Harlem Rivers Ανατολικά, έχει πιο πρόσφατη ιστορία. Το 1930 ήταν κοινότητα Ιταλών, Ιρλανδών και Εβραίων και ονομαζόταν μικρή Σικελία. Τη δεκαετία 1940-1950 οι Ιταλοί μετεγκαταστάθηκαν σε άλλο μέρος της πόλης και η περιοχή κατοικήθηκε από Πορτορικάνους και Αφροαμερικανούς. Από το 1937 οικοδομήθηκαν από την Federal Housing Act συγκροτήματα κοινωνικής κατοικίας (15.657 κατοικίες). Η περιοχή αριθμούσε 150.000 κατοίκους το 1970. Από τότε ο πληθυσμός της ελαττώθηκε, όχι όμως και ο ισπανόφωνος πληθυσμός που αυξήθηκε κατά 10,3% μέχρι το 1990, και έφτασε στους 117.750 το 2000 και 113.328 κατοίκους το 2009 (US Census Bureau 2000, Chang κ.ά. 2011).

Σύμφωνα με την ανάλυση του πολεοδομικού προγράμματος του Ανατολικού Χάρλεμ, το 2000 το 55,2% της γης του καλυπτόταν από κατοικίες ενώ μόνο 1% ήταν ελεύθεροι χώροι, 6,6% δημόσιες υπηρεσίες και 6,7% εμπόριο. Το 94% των κατοίκων κατοικεί σε νοικιασμένες κατοικίες, πολλές από τις οποίες (73,5%) είναι σε πύργους κατοικιών. Αν και το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού βελτιώνεται, παραμένει μία από τις περιοχές με το χαμηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης και τα χαμηλότερα οικογενειακά έσοδα στη Νέα Υόρκη. Οι αλλαγές που έγιναν δεν οφείλονται στην καλύτερευση των συνθηκών ζωής των κατοίκων αλλά στην εγκατάσταση σε αυτήν μεσοαστικών στρωμάτων, κυρίως φοιτητών, διανοούμενων και καλλιτεχνών που αλλάζουν τον κλασικό οικογενειακό χαρακτήρα της γειτονιάς και δίνουν έναν πολυπολιτισμικό, ανάμεικτο κοινωνικό χαρακτήρα στην περιοχή. Από το 1990 και μετά άρχισε μια διαδικασία επανάχρησης και επανάκτησης παλαιών κατοικιών. Το 2000, το 90% των κατοικιών ήταν τουλάχιστον 50 ετών ενώ το 40% ήταν προγενέστερο του 1940. Σε αυτές μένουν σήμερα οι περισσότεροι από τους λατινοαμερικάνους και αφροαμερικανούς κατοίκους (συσχέτιση στοιχείων από το: Manhattan Community Board 11 2004).

Σύμφωνα με την ίδια μελέτη και διασταυρωμένα στοιχεία από την απογραφή του 2000, οι κοινωνικές υπηρεσίες, η εκπαίδευση και η υγεία βρίσκονται σε πολύ χαμηλά επίπεδα σε σχέση με το σύνολο της πόλης της Νέας Υόρκης (44% του πληθυσμού άνω των 25 ετών έχει δίπλωμα γυμνασίου ενώ μόνο το 22% έχει και δίπλωμα λυκείου), ενώ αναφέρονται πολλά περιστατικά υποβάθμισης και κακής ποιότητας προϊόντων διατροφής που διατίθενται στα εμπορικά καταστήματα. Παρά την πρόσφατη μετακίνηση αρκετών φτωχών από την περιοχή σε άλλες πιο περιφερειακές περιοχές, το 63,1% των κατοίκων συνεχίζει να ζει κάτω από το όριο της φτώχειας (ο μέσος όρος εισοδήματος είναι σχεδόν στα μισά του μέσου όρου της Νέας Υόρκης), παρά το ότι ένα μεγάλο ποσοστό έχει δίπλωμα μέσης εκπαίδευσης. Το ποσοστό των φτωχών κατοίκων αυξήθηκε ακόμη περισσότερο την τελευταία δεκαετία. Οι περισσότεροι κάτοικοι εργάζονται σε υπηρεσίες και στο εμπόριο, ενώ μεταξύ 1980-2000 οι τομείς των κατασκευών και της βιομηχανίας έχασαν πολλούς εργαζόμενους.

Σύμφωνα με την απογραφή του 2000, ο μαύρος πληθυσμός ελαττώθηκε από 46,5% το 1980 σε 41% το 2000 παραμένοντας ο πιο σημαντικός πληθυσμός της περιοχής, ενώ αντίστοιχα αυξήθηκε ο λευκός πληθυσμός καθώς και ο πληθυσμός των ιθαγενών λαών. Μεγάλο μέρος αυτής της αύξησης οφείλεται στην εγκατάσταση λατινοαμερικανών και κυρίως πορτορικανών, μεξικανών και δομινικανών που (όλοι μαζί) το 2000 αποτελούσαν το 51,8% του πληθυσμού της περιοχής (κατατάσσοντας αντίστοιχα τον εαυτό τους σε εντελώς διαφορετικές ομάδες: μαύροι, λευκοί, ιθαγενείς, άλλοι). Ο μεξικανικός πληθυσμός αυξήθηκε από 760 το 1980 σε 10.315 άτομα το 2000, ενώ αντίστοιχα οι πορτορικάνοι ελαττώθηκαν από 47.410 σε 35.400.

Το πλάνο του 2000 θεωρεί ως βασικό του στόχο την κατασκευή νέων ποιολογικά καλών κτιριακών συγκροτημάτων στις ανοιχτές, κενές από οικοδομήματα, περιοχές και την ανακατασκευή των παλαιών μέσω της εφαρμογής ενός πλάνου κατασκευής κατοικιών υψηλών προδιαγραφών (ιδιαίτερα στην 96th street), που θα αυξήσει τις τιμές γης προσελκύοντας ακριβές χρήσεις. Λαμβάνοντας υπόψη ότι αυτή η νέα ζωνοποίηση μπορεί να αποβεί εις βάρος των κατοίκων της περιοχής, προτείνει την υποχρεωτική μετακίνηση του πληθυσμού των φτωχών σε νέες κατοικίες (Manhattan Community Board 11 2004: 108). Στην Εικόνα 3 φαίνεται η προνομιακή θέση της περιοχής, καθώς βρίσκεται κοντά σε πάρκα, σχολεία, αθλητικά κέντρα, άλλες κοινωνικές υπηρεσίες και είναι καλά συνδεδεμένη με την πόλη.

Οι προθέσεις επέκτασης ενός «ελεγχόμενου *gentrification*» από το γειτονικό κέντρο στην περιοχή του Χάρλεμ είναι ιδιαίτερα φανερές παρά το ενδιαφέρον που δείχνει η μελέτη για τη βελτίωση του επιπέδου ζωής στην περιοχή και τη βοήθεια στα φτωχότερα κοινωνικά στρώματα: απλούστατα, οι αλλαγές που θα γίνουν δεν απευθύνονται στους ήδη υπάρχοντες κατοίκους αλλά σε αυτούς που θα εγκατασταθούν εκεί μεταγενέστερα!!!

Κάτι αντίστοιχο φαίνεται να υponοείται και σε πρόσφατη πρόταση πράσινης ανάπτυξης της περιοχής (Chang κ.ά. 2011) που συντάχθηκε ακολουθώντας τις κατευθύνσεις επαναζωνοποίησης (*rezoning*) του σχεδίου της Νέας Υόρκης (Mayor Bloomberg's PlaNYC 2030). Παρατηρώντας την Εικόνα 4 και τους κατοίκους που εμφανίζονται ως παράδειγμα στις μακέτες στην «Illustration of viaduct

marketplace and vendor plaza» σε αυτό το σχέδιο, για το Ανατολικό Χάρλεμ βλέπουμε την πρόθεση «εξευγενισμού» της περιοχής. Μια πόλη που δεν θα έχει χώρο για τους αфро- και λατινο-αμερικανούς, που συζητούν στους δρόμους και κάθονται στα κατώφλια, αλλά μόνο για όσους θα μπορούν να πληρώσουν για να καθίσουν σε ιδιωτικές καφετερίες, που ονομάζονται ωστόσο νέοι δημόσιοι χώροι. Απέναντι σε αυτό το σχέδιο, αναπτύχθηκε τα τελευταία χρόνια «το κίνημα για τη δικαιοσύνη στη γειτονιά» (Εικόνα 5).

Εικόνα 3. Η περιοχή όπου αναπτύχθηκε το κίνημα για τη δικαιοσύνη στη γειτονιά.

Πηγή: Δήμος Νέας Υόρκης (NYC 2011β)

Εικόνα 4. Μακέτα δρόμου και πλατείας στο Ανατολικό Χάρλεμ.

Πηγή: Chang κ.ά. 2011: 14

Εικόνα 5. Διαμαρτυρία του κινήματος για τη δικαιοσύνη στη γειτονιά.

Πηγή: Φωτογραφίες των ιδίων

6. Το κίνημα για τη δικαιοσύνη στη γειτονιά και η άλλη καμπάνια των ζαπατίστας

Το 2004 γεννήθηκε στο Ανατολικό Χάρλεμ το λεγόμενο «movimiento por la justicia del barrio» (Κίνημα για τη Δικαιοσύνη στη Γειτονιά) ή «movimiento del barrio» (Κίνημα της Γειτονιάς). Το κίνημα έχει έντονα εδαφικό χαρακτήρα και όχι εργασιακό, ενώ δεν οριοθετείται αποκλειστικά ως κίνημα μεταναστών. Αποτελείται κυρίως από μεξικανούς και άλλους λατινόφωνους μετανάστες που εργάζονταν στους τομείς των κατασκευών και των προσωπικών υπηρεσιών. Πρόσφατα συμπεριέλαβε στις γραμμές του και άλλους κατοίκους του Ανατολικού Χάρλεμ που νιώθουν έντονα τη διάκριση: φτωχούς αφροαμερικάνους και ιθαγενείς, άνεργους και υποαπασχολούμενους ανεξαρτήτως καταγωγής, λεσβίες και ομοφυλόφιλους (Maccani 2008).

«Τα μέλη του Κινήματος για τη Δικαιοσύνη στη Γειτονιά δεν έχουν στην πλειοψηφία τους χαρτιά. Εργάζονται στις κατασκευές, ως οικιακές βοηθοί ή σε εστιατόρια. Στα εστιατόρια κάνουν τις πιο βαριές δουλειές, αυτές που πληρώνονται χειρότερα. Επίσης υπάρχουν αρκετοί πλανόδιοι μικροπωλητές που πουλάνε φαγητά στον δρόμο ή κάποιοι είναι μουσικοί στο μετρό» (Συνέντευξη με τον Χουάν Χάρο. ΑΛΑΝΑ 2008: 13-15).

Το κίνημα αυτό ξεκίνησε από μια συνάντηση των κατοίκων του Ανατολικού Χάρλεμ στην καθολική εκκλησία της γειτονιάς τους όπου δραστηριοποιούνταν άτομα που υπερασπιζόνταν το κίνημα των ζαπατίστας, όπως ο Χουάν Χάρο που συμμετείχε στην ομάδα AZUL (Amanecer Zapatista Unidos en la Lucha).

«Αρχίσαμε το Δεκέμβριο του 2004. Ήμασταν 15 οικογένειες που ξεκίνησαν να οργανώνονται πόρτα-πόρτα, κτίριο προς κτίριο, τετράγωνο με τετράγωνο. Τώρα έχουμε τριάντα επιτροπές σε τριάντα πολυκατοικίες όπου κατοικούμε ως ενοικιαστές. Είναι κόσμος απλός και ταπεινός, που για πρώτη φορά στη ζωή του αποφάσισε να αγωνιστεί. Το πιο σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε είναι οι εξώσεις. ... Οι τοπικές δημοτικές αρχές, οι ιδιοκτήτες και κάποιες πολυεθνικές προσπαθούν να μας διώξουν για να μπορέσουν να αυξήσουν τα ενοίκια και να κάνουν τη γειτονιά μας όπως τις άλλες γειτονιές του Μανχάταν. ... Όχι μόνο θέλουν να μας πετάξουν έξω, αλλά θέλουν να κλείσουν και τα μικρά μαγαζιά και να σταματήσουν τους πλανόδιους μικροπωλητές που είναι εργαζόμενοι που δουλεύουν σκληρά για να έχουν μια αξιοπρεπή ζωή... » (ΑΛΑΝΑ 2008).

Το αίτημα των κατοίκων για βελτίωση των συνθηκών κατοίκησης και υπεράσπιση των κατοικιών τους από την προγραμματισμένη κατεδάφιση έγινε η αφορμή για την οργάνωση ενός αυτόνομου κοινωνικού κινήματος πόλης που αριθμεί 400 μέλη και αγκαλιάζει πάνω από 20.000 κατοίκους.

«Αρχίσαμε τον αγώνα μας ενάντια σε έναν συγκεκριμένο ιδιοκτήτη που είναι πολυεκατομμυριούχος... είχε ένα πολύ επιθετικό σχέδιο εξώσεων και άφηνε τα διαμερίσματα χωρίς συντήρηση. Τη χειμερινή περίοδο δεν υπήρχε θέρμανση και ζεστό νερό και οι οικογένειες έπρεπε να ζουν υπό αυτές τις συνθήκες. Όλα αυτά στόχευαν στο να κουραστούν οι ενοικιαστές των διαμερισμάτων και να τα εγκαταλείψουν, για να αυξήσουν οι ιδιοκτήτες τα ενοίκια. Μας απειλούσαν ότι θα καλέσουν τη Δίωξη Λαθρομετανάστευσης ή μας χρέωναν επιπλέον και έλεγαν πως αν δεν τα πληρώσουμε θα μας πάνε στα δικαστήρια» (ΑΛΑΝΑ 2008).

Το κίνημα έκανε πολλές δικαστικές προσφυγές ενάντια στους ιδιοκτήτες της γης και των 47 κτιρίων και έχει κερδίσει την αλληλεγγύη πολλών κατοίκων. Κάτω από αυτήν την πίεση, ο αρχικός ιδιοκτήτης των κτιρίων αναγκάστηκε να φύγει και να πουλήσει τα κτίρια στην πολυεθνική εταιρεία Dawnpay, Day Group.⁸ Αυτή ήταν η πρώτη νίκη του κινήματος. Η νέα όμως εταιρεία υποσχόταν ένα πολύ πιο αποτελεσματικό σχέδιο εκτοπισμού των κατοίκων: την λεγόμενη «αστική αναγέννηση» που στόχευε στην αντικατάσταση των κτιρίων με μεγάλα συγκροτήματα υψηλών προδιαγραφών αφού προηγουμένως θα ανέβαζε 10 φορές ψηλότερα τα ενοίκια για να αναγκάσει τους κατοίκους να φύγουν. Το κίνημα τότε ξεκίνησε μια διεθνή δράση. Αντιμετώπισε όμως γρήγορα την απαγόρευση στη διέλευση των εκπροσώπων του στην Αγγλία, ακόμα κι αν αυτοί διέθεταν επίσημο διαβατήριο των ΗΠΑ.

«Ο μοναδικός τρόπος για να αγωνιστούμε ενάντια σε αυτή την εταιρεία ήταν να αρχίσουμε μια διηπειρωτική καμπάνια με συμμάχους στα μέρη όπου δραστηριοποιείται. Σε πρώτη φάση θέλαμε να πάμε στα γραφεία του ομίλου. ... Η ιδέα ήταν να αρχίσουμε να πλέκουμε ένα δίκτυο υποστήριξης. Είχαμε συναντήσεις στο Λονδίνο, στο Μάντσεστερ, στη συνέχεια πήγαμε στο Παρίσι, στη Βαρκελώνη» (ΑΛΑΝΑ 2008).

Τελικά, πριν ακόμα ξεκινήσει οποιαδήποτε διαδικασία, η εταιρεία ανακοίνωσε ότι πουλάει την ιδιοκτησία της για να ξεπληρώσει τα χρέη της και πτώχευσε. Παρά τη δυσφήμιση που προσπάθησε να γίνει από τα ΜΜΕ εναντίον μελών του κινήματος, το κίνημα εκτιμά σε ανακοίνωσή του ότι «η πορεία αυτή ήταν μια επιβεβαίωση της ενότητας του Κινήματος στη μάχη ενάντια στον καπιταλισμό» (ΑΛΑΝΑ 2008). Ακολούθησε η γενικότερη κρίση στις ΗΠΑ και η ένταση των κινήματων για κοινωνική πολιτική, σε μια περίοδο όπου οι άστεγοι αυξάνονταν ραγδαία. Έτσι, η διαδικασία της λεγόμενης «αστικής αναγέννησης» που θα έσβηνε ολοκληρωτικά τα σημάδια στο χώρο από την ιστορική «αναγέννηση του Χάρλεμ» φαίνεται να πάγωσε τουλάχιστον προσωρινά. Αυτή ήταν μια δεύτερη νίκη του κινήματος που αξιοποίησε τη διεθνή συγκυρία, νομιμοποιώντας στον ευρύτερο κόσμο την παρουσία του μέσω της αποτελεσματικότητας των δράσεων του και εδραιώνοντας την παρουσία του στη γειτονιά δυναμώνοντας τα πολιτικά χαρακτηριστικά του (Hernández Rodríguez 2010).

Ο πολιτικός χαρακτήρας του κινήματος είχε γίνει γρήγορα εμφανής ξεπερνώντας τα τοπικά μόνο ζητήματα. Ένα χρόνο μετά την ίδρυσή του, τον Αύγουστο του 2005, το Κίνημα για τη Δικαιοσύνη στη Γειτονιά άρχισε να μελετά τα άλλα κινήματα και τις πρακτικές τους στη γειτονιά και στον κόσμο, με αποτέλεσμα να αποφασίσει την ένταξή του στην «Άλλη Καμπάνια» που μόλις είχε καλέσει το κίνημα των ζαπατίστας από το Μεξικό.

«Βέβαια, οι περισσότεροι σύντροφοι δεν γνώριζαν πολλά για τους ζαπατίστας. Ήξεραν μόνο όσα διέδιδαν τα εμπορικά μέσα ενημέρωσης: ότι είναι έμποροι ναρκωτικών, ότι δεν είναι Μεξικανοί, ότι είναι βίαιοι. Οπότε χρειάστηκε ένα διάστημα μέχρι να καταλάβουν οι σύντροφοι ότι δεν είναι αλήθεια, και όταν οι ζαπατίστας κάλεσαν τους Μεξικανούς μετανάστες της «άλλης μεριάς», των ΗΠΑ δηλαδή, να συμμετάσχουν στην «Άλλη Καμπάνια», οι σύντροφοι δέχτηκαν...

Αν μας ρωτούσαν ποια είναι η μεγαλύτερη επιτυχία του κινήματός μας, θα περίμενε κανείς να του πούμε ότι καταφέραμε να διώξουμε αυτόν τον ιδιοκτήτη. Αλλά οι σύντροφοι λένε ότι η μεγαλύτερη επιτυχία ήταν αυτός ο μετασχηματι-

8 Η Dawnpay, Day Group ιδρύθηκε το 1928 στο Λονδίνο, είχε γραφεία σε πολλές χώρες (Ευρώπη, Μέση Ανατολή, Ινδία, ΗΠΑ, Αυστραλία), αγοράστηκε το 1988 από γάλλους επενδυτές, και, μη μπορώντας να ανταπεξέλθει στην κρίση των ακινήτων, πτώχευσε, συμπαρασύροντας την εταιρεία Hertie το 2009. Σχετικά με το ρόλο των εταιρειών αστικής ανάπτυξης στην Αγγλία βλέπε Hall 2005: 108-110.

σμός. Οι σύντροφοι ήταν άνθρωποι που ποτέ δεν είχαν συμμετάσχει σε κοινωνικά κινήματα πουθενά, και όλη αυτή η διαδικασία οικοδόμησε μια συνείδηση» (ΑΛΑΝΑ 2008).

Όπως σημειώνουν οι ίδιοι στο περιοδικό τους, υλοποιούν στην πράξη έναν ζαπατισμό των πόλεων (*zapatismo urbano*) που έχει τα εξής χαρακτηριστικά: αντικαπιταλιστική προσέγγιση και δράση, αυτοδιεύθυνση, αυτονομία, συμμετοχική δημοκρατία, στο εσωτερικό αλλά και έξω από την οργάνωση και την κοινότητα. Αυτό σημαίνει ότι δεν δέχονται καμία οικονομική ενίσχυση από οποιαδήποτε κυβέρνηση και ότι λαμβάνουν τις αποφάσεις τους στις συνελεύσεις (*Movimiento por la justicia en el barrio* 2008: 5).

«Αγωνιζόμαστε όχι μόνο ενάντια στους ιδιοκτήτες, αλλά και ενάντια σε ένα παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα που προσπαθεί να καταλάβει όλες τις γωνιές του κόσμου όπου ζει αξιοπρεπής και ταπεινός κόσμος γιατί θέλει τα πάντα δικά του...» (*Movimiento por la justicia en el barrio* 2008)

Το κίνημα της γειτονιάς οργάνωσε πρόσφατα (2011) ένα δημοψήφισμα στους κατοίκους του Ανατολικού Χάρλεμ, με τον ίδιο τρόπο που και οι ζαπατίστας οργανώνουν τέτοια εγχειρήματα και με σκοπό τη μεγαλύτερη δυνατή συμμετοχή όλων σε αυτό. Τα κυριότερα προβλήματα που αναδείχθηκαν από τους κατοίκους, εκτός από αυτό του λεγόμενου *gentrification*, είναι τα εξής:

- η σεξουαλική παρενόχληση των σερβιτόρων,
- η κακομεταχείριση στα νοσοκομεία,
- οι κακές υπηρεσίες στο Προξενείο του Μεξικού,
- η αστυνομική κακοποίηση,
- το ότι οι εργοδότες πληρώνουν λιγότερο από τον κατώτατο μισθό στις θέσεις εργασίας (6.75\$ ανά ώρα),
- το υψηλό κόστος των δημόσιων μέσων μεταφοράς,
- η προτεινόμενη νομοθεσία για τη μετανάστευση,
- τα υψηλά κόστη για την αποστολή χρημάτων στην πατρίδα τους (4-5\$ για 100\$ έμβασμα), καθώς και η κακομεταχείριση από τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες

Έτσι, το κίνημα συμπεριλαμβάνει στα αιτήματά του και άλλα αιτήματα που σχετίζονται με το δικαίωμα στην πόλη και όχι μόνο στην κατοικία, συσπειρώνοντας με αυτόν τον τρόπο πολύ περισσότερο κόσμο στην ευρύτερη περιοχή της Νέας Υόρκης.

«Όταν πηγαίνουμε σε άλλες χώρες συνειδητοποιούμε ότι υπάρχει μια λαθεμένη εικόνα για τη Νέα Υόρκη. Οι περισσότεροι νομίζουν ότι είναι μια μεγάλη πόλη όπου όλοι ζουν με άνεση, αλλά υπάρχει και η “άλλη” Νέα Υόρκη. Εκεί όπου για να έχεις ένα μικρό διαμέρισμα πρέπει να πληρώνεις πολύ ακριβά ενοίκια, πρέπει να δουλεύεις 10 με 12 ώρες καθημερινά και το μεγαλύτερο μέρος του μισθού σου να το ξοδεύεις στο ενοίκιο. Στη Νέα Υόρκη αυξάνεται καθημερινά ο αριθμός των αστέγων και όταν περπατάς στον δρόμο αυτό είναι πασιφανές. Δεν φαίνεται στα ΜΜΕ γιατί δεν το προβάλλουν για να μην πλήξουν τον τουρισμό και το μεγάλο κεφάλαιο. Γι’ αυτό θέλουν να μας εξαφανίσουν, για να επιβάλλουν την κουλτούρα του χρήματος. Αλλά η “άλλη” Νέα Υόρκη αγωνίζεται, αντιστέκεται. Σε αυτή τη Νέα Υόρκη, οι πιο περιθωριοποιημένοι έχουν υψώσει το ανάστημά τους και αγωνίζονται» (*Movimiento por la justicia en el barrio* 2008).

Ο τρόπος οργάνωσης του κινήματος εμπνέεται από παλαιότερες αυτόνομες παραδόσεις αλλά και από τον τρόπο οργάνωσης των ζαπατίστας. Είναι χειραφετημένος από τα πολιτικά κόμματα, αλλά επικοινωνεί μαζί τους όπως και με τα ΜΜΕ μέσω επιτροπών, όπου εναλλάσσονται οι εκπρόσωποι, και έχει πολιτική συνείδηση του εγχειρήματος. Τα στοιχεία αυτά καθιστούν το συγκεκριμένο κίνημα ένα χαρακτηριστικό σύγχρονο κοινωνικό κίνημα πόλης.

«Έχουμε 30 επιτροπές σε 30 κτίρια. Κάθε επιτροπή συναντιέται αυτόνομα. Για να ιδρυθεί μια επιτροπή της οργάνωσης πρέπει να συμμετέχει η πλειονότητα των νοικοκυριών. Αν συμβαίνει αυτό, τότε η επιτροπή πρέπει να αποφασίσει ποια θα είναι η στρατηγική που θα ακολουθήσει. Συζητούνται έξι ή επτά στρατηγικές για τον αγώνα ενάντια στον ιδιοκτήτη ή τις τοπικές δημοτικές αρχές και στη συνέχεια ψηφίζονται δύο από αυτές, που μπορεί να είναι για παράδειγμα ένδικες διεκδικήσεις, μια διαδήλωση ή το να καλέσουν τα ΜΜΕ για να μιλήσουν για το θέμα τους ή να ερευνήσουν από πού δανειοδοτείται ο ιδιοκτήτης για να ξεκινήσει έτσι μια εκστρατεία ενάντια σε αυτή την τράπεζα και να αναγκαστεί η ίδια να πιέσει τον ιδιοκτήτη του ακινήτου. Οι υπόλοιπες 29 επιτροπές στηρίζουν την τριακοστή και αυτή αποφασίζει μόνη της για το καλύτερο. Κάθε μήνα έχουμε μια συνάντηση στην οποία συνενυθίζονται όλες οι επιτροπές, γνωρίζονται και ανταλλάσσουν εμπειρίες. Σε αυτές τις συναντήσεις, οι σύντροφοι αξιολογούν τον αγώνα μας και τα επόμενα βήματα που θα κάνουμε με συλλογικό τρόπο. Επίσης, στα πλαίσια αυτά, μελετούν τα εθνικά και τα παγκόσμια κοινωνικά κινήματα. Σε αυτές τις συναντήσεις ήταν που έμαθαν για τον ζαπατισμό και αποφάσισαν να πάρουν πρωτοβουλίες προσπαθώντας να υλοποιήσουν τον ζαπατισμό των πόλεων σε τοπικό επίπεδο» (Movimiento por la justicia en el barrio 2008).

Συμμετέχουν και προσπαθούν να δημιουργήσουν ένα δίκτυο αντίστοιχων κινήματων στην πόλη τους.

«Εμπνευσμένοι από τις συναντήσεις των ζαπατίστας, οργανώσαμε την 1η Συνάντηση “Νέα Υόρκη για την αξιοπρέπεια και ενάντια στην έξωση”. Πάνω από όλα, οι σύντροφοι ήθελαν να ενωθούν με τους πιο περιθωριοποιημένους, που είναι οι έγχρωμοι λαοί, δηλαδή όσοι δεν είναι λευκοί, οι Λατινοαμερικανοί, οι Ασιάτες, οι Αφρικανοί, οι ιθαγενείς λαοί. Στη συνάντηση αυτή ανταλλάξαμε εμπειρίες, μιλήσαμε για το ποιο είμαστε, υπό ποιες συνθήκες ζούμε, ποιος είναι ο εχθρός, για ποιο λόγο αγωνιζόμαστε και ποια είναι τα όνειρά μας. Σε αυτόν λοιπόν τον χώρο μάθαμε να ακούμε και να περπατάμε μαζί. Αλλά να περπατάμε ρωτώντας. Προσπαθήσαμε να δημιουργήσουμε λοιπόν ένα δίκτυο που δεν υπήρχε» (Movimiento por la justicia en el barrio 2008).

Τα μέσα επικοινωνίας που χρησιμοποιεί αυτό το κίνημα είναι όλο και πιο πρωτοποριακά και τους φέρνουν σε επαφή με άλλα κινήματα στον κόσμο.

«Όταν η επιτροπή της Άλλης Καμπάνιας ταξίδεψε στο Βόρειο Μεξικό και κάλεσε τους Μεξικανούς που ζουν στις ΗΠΑ να συναντηθούν μαζί της στην Τιχουάνα και στην Πόλη Χουάρες, οι σύντροφοι ήθελαν να πάνε αλλά δεν μπορούσαν γιατί είναι πέρα από τα σύνορα. Οπότε στείλαμε στη συνάντηση αυτή ένα μήνυμα μέσω βίντεο. ... Οι ζαπατίστας τότε μας απάντησαν επίσης με ένα μήνυμα μέσω βίντεο. Έτσι λοιπόν καταφέραμε να υπερπηδήσουμε τα σύνορα που μας χωρίζουν» (Movimiento por la justicia en el barrio 2008).

Από τότε χρησιμοποιούν αυτόν τον τρόπο επικοινωνίας και με τις άλλες κοινότητες της Τσιάπας, κάνοντας έτσι παράλληλα γνωστά τα προβλήματα και τις διεκδικήσεις των δύο πλευρών μέσω του διαδικτύου (U-tube) σε πολύ ευρύτερο κόσμο στον πλανήτη.

Το Κίνημα της Γειτονιάς έχει συμμετάσχει σε εκδηλώσεις αλληλεγγύης με τους εξεγερμένους του Ατένκο (κίνημα κατά της εγκατάστασης αεροδρομίου και της καταστροφής των παραδοσιακών ανθοκαλλιιεργειών στο περιαστικό χώρο της πόλης του Μεξικού), της Οαχάκα (κίνημα που ξεκίνησε από την κατάργηση των ειδικών δίγλωσσων σχολών για τους ιθαγενείς και εξαπλώθηκε σε όλη την κοινωνία που διεκδικούσε μεταξύ άλλων κοινωνική δικαιοσύνη, αυτονομία και άλλου τύπου εκπαίδευση και υγεία για όλους) και τελευταία με τις κοινότητες των ζαπατίστας της Ζούγκλας Λακαντόνα στο Μεξικό που αντιστέκονταν στις προσπάθειες εκτοπισμού τους στο όνομα ενός προγράμματος «οικοτουρισμού».⁹ Σε αυτούς τους τελευταίους, το Κίνημα της Γειτονιάς απευθύνθηκε, δημιουργώντας ένα βίντεο όπου αναδεικνύονται οι αιτίες που οδήγησαν τους καταδιωγμένους κατοίκους του Χάρλεμ να υποστηρίξουν τους καταδιωγμένους ιθαγενείς ζαπατίστας.

9 Για τον στρεβλό ρόλο του λεγόμενου οικοτουρισμού στην περιοχή της Τσιάπας και τη συγκάλυψη που προσφέρει στην κατασκευή μεγάλων έργων που γίνονται με τη χρηματοδότηση της Παγκόσμιας Τράπεζας και οδηγούν στον εκτοπισμό ιθαγενικών κοινοτήτων, βλ. Betancourt υπό έκδοση.

Το Κίνημα της Γειτονιάς έχει εφαρμόσει μια μορφή Αστικού Ζαπατισμού στην καρδιά της Νέας Υόρκης μέσω της αυτοδιαχείρισης και της άμεσης συμμετοχικής δημοκρατίας. «Με πάνω από 600 μέλη, έχουμε προχωρήσει από κτίριο σε κτίριο για να οργανώσουμε με τους φίλους γείτονές μας και να ανοικοδομήσουμε μια γειτονιά-ευρύ κίνημα, για την αξιοπρέπεια και τη δικαιοσύνη, από τα κάτω και προς τα αριστερά. Μέσω της διαδικασίας της «Συνέλευσης του El Barrio», τα 1.500 μέλη της κοινότητας συμμετείχαν σε μια αμεσοδημοκρατική ψηφοφορία, σε συναντήσεις στο Δήμο και σε εκατοντάδες ένας-προς-έναν συνεντεύξεις. Το Κίνημα έχει οργανώσει πολλές «συναντήσεις του κέντρου της Νέας Υόρκης για την αξιοπρέπεια και κατά των εκδιώξεων» για να χτίσει ένα ευρύ διαδημοτικό, εθνικό και διεθνές δίκτυο κατά του *gentrification*. Εκπρόσωποι από 45 ομάδες συμμετείχαν σε αυτό, μερικοί ήρθαν από πολύ μακριά: από το Ρόουντ Άιλαντ, την Πενσυλβανία, την Καλιφόρνια, το Κονέκτικατ, και το Νιού Τζέρσεϋ» (Αυτοπαρουσίαση του κινήματος στο B-fest 2011, Αθήνα).

Όπως δηλώνουν στο πιο πρόσφατο βίντεο (4.4.2011) που χρησιμοποίησαν για να επικοινωνήσουν με τους εξεγερμένους ιθαγενείς της Τσιάπας και να απαιτήσουν την απελευθέρωση των κρατούμενων της San Sebastian Bachajón και την αυτόνομη διαχείριση των κοινών από τους ιθαγενείς λαούς :

«Αγωνιζόμαστε για έναν κόσμο όπου κανείς δεν θα έχει περισσότερες κατοικίες από όσες χρειάζεται για να κατοικεί, ούτε περισσότερη γη από αυτήν που μπορεί να καλλιεργήσει».

Τελικά μέσα από όλη αυτή τη διαδικασία σχέσεων που δημιουργεί αυτό το κίνημα, είτε στο εσωτερικό του (αυτό-οργάνωση), είτε σε διάφορους ημι-δημόσιους χώρους της γειτονιάς του (κατώφλια, πλατείες, εισόδους πολυκατοικιών κ.λπ.), είτε σε κοινά τραπέζια, σε χώρους που ορίζονται κάθε φορά για την ανταλλαγή ή απλώς τη μοιρασιά προϊόντων και υπηρεσιών, δημιουργείται μια νέα μορφή αντίστασης. Όπως σημειώνει ο Σταύρος Σταυρίδης (2010): «Αν ο θύλακος δεν είναι παρά ο χώρος εγκλεισμού της ετερότητας, είτε πρόκειται για καταδίκη (γκέτο), είτε για προνόμιο (προστατευόμενες συνοικίες), είτε για προϋπόθεση της

κατευθυνόμενης κατανάλωσης (ελεγχόμενα κτήρια κοινωνικής αναψυχής ή αγορές), αν τα όρια του πραγματικού επιβλέπονται από κοινωνικές ρυθμίσεις και εγχαράξεις, οι μετέωροι χώροι της ετερότητας μπορούν τούτα τα όρια να τα διαρρήξουν».

Αντί για συμπεράσματα

Αφορμή γι' αυτή την έρευνα έδωσε η σχέση που αναπτύχθηκε ανάμεσα σε ένα αστικό κοινωνικό κίνημα πόλης (του κινήματος της γειτονιάς του Ανατολικού Χάρλεμ) με ένα άλλο, αγροτικό καταρχήν αλλά τοπικο-παγκόσμιο, κοινωνικό κίνημα μιας άλλης χώρας (το κίνημα των ζαπατίστας). Κλειδιά για την κατανόηση αυτής της σχέσης θεωρήθηκε ότι ήταν (α) η διερεύνηση της ιστορίας της μετανάστευσης από το Μεξικό προς τις ΗΠΑ και, ιδιαίτερα, προς το Ανατολικό Χάρλεμ, (β) η διερεύνηση των βασικών χαρακτηριστικών του τόπου κατοικίας των μεταναστών από το Μεξικό στις αμερικανικές πόλεις και ιδιαίτερα στο Χάρλεμ και (γ) η στοιχειώδης ανάγνωση των χαρακτηριστικών του συγκεκριμένου κινήματος και της διαδικασίας μέσα από την οποία προέκυψε η σχέση του με τους ζαπατίστας.

Ειδικότερα επιχειρήθηκε μία ανάγνωση του ιστορικού και γεωγραφικού πλαισίου όπου αναπτύχθηκε το «κίνημα για τη δικαιοσύνη στη γειτονιά» επιχειρώντας μια τοπικο-παγκόσμια (glocal) ανάλυση του θέματος, προσεγγίζοντας ταυτόχρονα διαφορετικές χωροχρονικές κλίμακες. Ένα από τα ερωτήματα αυτής της έρευνας αφορούσε το αν αυτό το κίνημα αποτελεί ένα σύγχρονο κοινωνικό κίνημα πόλης με ιδιαίτερα τοπικο-παγκόσμια χαρακτηριστικά και, αν ναι, πώς προέκυψαν αυτά.

Το συμπέρασμα που προέκυψε από το πρώτο μέρος της εργασίας συνοψίζεται στο ότι η μετανάστευση από το Μεξικό στις ΗΠΑ είναι στενά συνδεδεμένη με τον τρόπο ανάπτυξης του καπιταλισμού και φαίνεται να παρουσιάζει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στο σύγχρονο «παγκοσμιοποιημένο» οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον. Η μετανάστευση έχει περάσει από πολλά στάδια όπου ήταν γενικά αποδεκτή, σε περιόδους όμως κρίσης στιγματιζόταν ως ανεπιθύμητη. Στη σύγχρονη εποχή ανοίγματος των οικονομικών συνόρων φαίνεται να αντιμετωπίζεται με τους πιο απεχθείς όρους, που ενισχύονται από την κατασκευή τείχους ανάμεσα στις δύο χώρες και τις νέες μορφές ελεγχόμενης χωρικοποίησης της εργασίας προς όφελος των πολυεθνικών εταιρειών.

Οι μετανάστες από το Μεξικό στις ΗΠΑ φαίνεται πως τα τελευταία χρόνια μετατοπίζονται προς τις μεγάλες πόλεις, οι φτωχότεροι από τους οποίους κατοικούν σε νέας μορφής υπεργκέτο μαζί με λατινόφωνους πληθυσμούς. Ο τρόπος ζωής σε αυτές τις γειτονιές φαίνεται να έχει ιδιαίτερα πολιτιστικά χαρακτηριστικά (που δεν μελετήθηκαν σε αυτή την εργασία) και σε πολλές περιπτώσεις εμπνέεται από την ιστορία των προγενέστερων κοινωνικών κινήματων, διαμορφώνει νέα τοπικά κοινωνικά δίκτυα διαπερατής σχέσης ανάμεσα στο τοπικό και το παγκόσμιο, διαρρηγνύοντας έτσι την ίδια την έννοια του γκέτο. Στην περίπτωση του Ανατολικού Χάρλεμ το φαινόμενο αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές.

Όπως είδαμε παραπάνω, το Κίνημα για τη Δικαιοσύνη στη Γειτονιά, μελετώντας τους τρόπους δράσης αρχικά των «νέων λόρδων» και των «μαύρων παν-

θήρων» και στη συνέχεια των «ζαπατίστας», αποφάσισε ότι πρέπει «να αντιπαρατεθεί, μαζί με άλλα κινήματα στον κόσμο, στην καπιταλιστική νεοφιλελεύθερη πολιτική που οδηγεί τους ανθρώπους να στερούνται βασικών αναγκών τους όπως η στέγη, η τροφή, η υγεία, η παιδεία και η επικοινωνία». Αποφάσισε, επίσης, ότι ο μόνος τρόπος να αντιπαρατεθεί σε αυτό το σύστημα είναι η αυτοοργάνωση, η συμμετοχική δημοκρατία και η συλλογική δράση, αμφισβητώντας τον ρόλο των κοινοβουλευτικών κομμάτων και τα συστήματα αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας που σχετίζονται με αυτά. Κατάφερε να αλλάξει την σημασία του αστικού χώρου στην γειτονιά του (ενισχύοντας την έννοια του δημόσιου χώρου ως χώρου συνάντησης και δημιουργίας) και να καλυτερεύσει (όσο αυτό περνούσε από τα χέρια του) τις συνθήκες ζωής στη γειτονιά και στα σπίτια μέσω της δημιουργίας ενός δικτύου αλληλεγγύης. Έτσι απέκτησε χαρακτηριστικά κοινωνικού κινήματος πόλης με παγκόσμια εμβέλεια (Hamel κ.ά. 2000). Πρόσφατα (2011) έστειλε χαιρετισμό στην κατάληψη της Νομικής Σχολής της Αθήνας από 300 μετανάστες στην Ελλάδα.

Τελικά, οι μετανάστες της χαμένης αξιοπρέπειας της προηγούμενης δεκαετίας, προχωρώντας μέσα από πολλές δυσκολίες, αποτελούν σήμερα την καρδιά ενός κινήματος της εξεγερμένης αξιοπρέπειας στην περιοχή του Χάρλεμ της Νέας Υόρκης, ενός τόπου που έχει σημαδευτεί από πολλές εξεγέρσεις. Έτσι, ένα κίνημα που έχει τοπικά χαρακτηριστικά αναγνωρίζει την διατοπική ιστορία του, παίζει ρόλο σε παγκόσμιο επίπεδο επιβεβαιώνοντας τον τοπικο-παγκόσμιο ρόλο των σύγχρονων κοινωνικών κινήματων πόλης, όπως τον περιγράφουν οι Koehler και Wissen (2003), και διαρρηγνύει τελικά την έννοια του έγκλειστου γκέτο δημιουργώντας δικούς του «μετέωρους χώρους της ετερότητας» (Σταυρίδης 2010).

Η σύγχρονη κυρίαρχη νεοφιλελεύθερη (νεοσυντηρητική) πολιτική δεν έχει απλά επιπτώσεις στο χώρο αλλά αλληλεπιδρά αποφασιστικά με τον αστικό χώρο, ιδιαίτερα στις μεγάλες πόλεις όπου ο αστικός χώρος μετατρέπεται σε συστατικό της ίδιας της πολιτικής αυτής και της πολιτικο-οικονομικής αναδιάρθρωσης του καπιταλισμού (Harvey 2011, Peck και Tickell 2002). Ο ρόλος των δρώντων σε αυτή τη διαδικασία, και ιδιαίτερα των κινήματων για το δικαίωμα στην πόλη (Lefebvre 1973), μπορεί να παίζει σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της πόλης αλλά και σε ορισμένες περιπτώσεις στην πολιτικοποίηση του κινήματος. Το Κίνημα για τη Δικαιοσύνη στη Γειτονιά είναι ένα σύγχρονο παράδειγμα που επιβεβαιώνει αυτήν τη θεώρηση.

Η πρόσφατη εξέγερση στις γειτονιές του Λονδίνου (Αύγουστος 2011) επανέφερε τον προβληματισμό για τις γειτονιές της πόλης που υποβαθμίζονται συστηματικά με σκοπό τον λεγόμενο «εξευγενισμό» τους στο πλαίσιο ενός καπιταλιστικού συστήματος που γίνεται όλο και πιο αρπακτικό στο χώρο.¹⁰ Αντίστοιχα, οι Sennett και Sassen (2011) επανέφεραν το ζήτημα των συνθηκών ζωής και των έντονων κοινωνικο-χωρικών διαχωρισμών που αυξάνονται στις παγκοσμιοποιημένες μεγαπόλεις, όπως το Λονδίνο και η Νέα Υόρκη, όπου μπορούν να ξεσπάσουν μεγάλες αστικές εξεγέρσεις. Οι συγγραφείς προειδοποιούν, ότι κάτι αντίστοιχο με αυτό που συνέβη στο Λονδίνο μπορεί σύντομα να συμβεί και στη Νέα Υόρκη, όσο αυτές οι συνθήκες θα επιδεινώνονται. Ίσως οι σχέσεις που θα αναπτύξουν τα υπάρχοντα κοινωνικά κινήματα πόλης με τον κόσμο που θα συμμετέχει σε αυτές τις εξεγέρσεις να συμβάλουν στον πολιτικό προσανατολισμό των ευρύτερων κοινωνικών κινήματων.¹¹

10 Για το θέμα της σύγχρονης συσσώρευσης κεφαλαίου μέσω αποστέρησης και υφαρπαγής ολόκληρων περιοχών, βλ. Harvey 2006: 43.

11 Μετά τη συγγραφή αυτού του άρθρου, το Κίνημα της Γειτονιάς συμμετείχε (8/11/2011) στο Κίνημα Occupy Wall Street (Movimiento por la justicia en el barrio 2011).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- ΑΛΑΝΑ (2008), «“Η γειτονιά δεν πουλιέται”. Το κίνημα για τη Δικαιοσύνη στη Γειτονιά, Χάρλεμ-Νέα Υόρκη», Συνέντευξη του περιοδικού «ΑΛΑΝΑ» με τον Χουάν Άρο, 9-11 Μαΐου 2008, *ΑΛΑΝΑ* 9: 13-15.
- Ζαπατίστας (1996), *EZLN. Η φλόγα της εξέγερσης*, Αθήνα: Στάχυ.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2008), *Ποιοτικές Μέθοδοι Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες*, Αθήνα: Κριτική
- Σάσεν, Σ. (2001), *Χωρίς έλεγχο; Η εθνική κυριαρχία, η μετανάστευση και η ιδιότητα του πολίτη την εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Σταυρίδης, Σ. (2010), *Μετέωροι χώροι της ετερότητας*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Ξενόγλωσση

- Alegria, T. (2010), «Urbanisation y frontera en la posglobalizacion», *Ciudades* 87: 31-37.
- Aponte-Parés, L. (1998), «Lessons from *El Barrio*—the East Harlem real great society/urban planning studio: A Puerto Rican chapter in the fight for urban self-determination», *New Political Science* 20(4): 399-420.
- Arroyo Alejandro, J., Berumen Sandoval, S. και Rodríguez Álvarez, D. (2010), «New long-term tendencies of emigration of Mexican people toward the United States and their remittances», *Pap. poblac* 16(63): 9-48. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <http://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1405-74252010000100002&lng=es&nrm=iso>. ISSN 1405-7425.
- Betancourt, A. (υπό έκδοση), «Από την προστασία από τα πάνω στην προστασία από τα κάτω», στο Πετροπούλου Κ., και Ραμαντιέ Τ., *Οικο-τοπία και κινητικότητα*. Αθήνα: Κουκκίδα.
- Bourgois, P. (2003), *In search of respect: Selling crack in el Barrio*, Κέμπριτζ: Cambridge University Press.
- Castells, M. (1986), *La ciudad y las masas*, Μαδρίτη: Aliansa Universidad
- Castells, M. (2004), *The Power of identity*, Κέμπριτζ Μασαχουσέτης: Blackwell Publishing.
- Castells, M. (2006), «Changer la Ville: A Rejoindre,» *International Journal of Urban and Regional Research*, Volume 30(1): 219-223.
- Ceceña, A. και Peña, A. (1995), «En torno al estatuto de la fuerza de trabajo en la reproducción hegemónica del capital», στο Ceceña, A. και Bareda, A., *Production Estrategica y Egeмония mundial*, Μεξικό: Siglo XXI.
- Centro de Estudios Migratorios, Secretaria de Governacion (2011), *Boletin Annual de Estadísticas Migratorias 2011*.
- Chang, J., Langenburg, L., Massa, C., Schabas, J., Switaj, D. και Joyce T. (2011), *Planning For A Greener East Harlem*, Columbia University- GSAPP, διαθέσιμο στο http://www.arch.columbia.edu/files/gsap/impshared/East_Harlem.pdf.
- Davis, M. (2001), *Magical urbanism: Latinos reinvent the US city*, Λονδίνο: Verso
- Dawnay-day (2011), Δικτυακός τόπος <http://www.yelp.com/biz/dawnay-day-real-estate-new-york>, τελευταία πρόσβαση 25.7.2011.
- Durand, J. (2011), «Ethnic Capital and Relay Migration: New and Old Migratory Patterns in Latin America», *Migraciones Internacionales* 6(1).
- EZLN (2010), Κείμενα των ιδίων στο enlacezapatista.ezln.org.mx/
- Ennis, S., Ríos-Vargas, M. και Albert, N. (2011). The Ispanic Population 2010. Απογραφή 2010 των ΗΠΑ, <http://www.census.gov/prod/cen2010/briefs/c2010br-04.pdf>.
- Gandy M. (2002), «Between Borinquen and the Barrio: Environmental Justice and the New York City's Puerto Rican Community, 1969-1972», επιλογή άρθρων, *Antipode*: 730-761
- Gilly, A. (2006), *Η μεξικάνικη επανάσταση 1910-1920*, Αθήνα: Κουκκίδα
- Hamel, P., Lustiger-Thaler H. και Mayer M. (2000), *Urban movements in a globalising world*, Λονδίνο: Routledge.
- Harvey, D. (2006), *Spaces of Global Capitalism: Towards a Theory of Uneven Geographical Development*, Λονδίνο: Verso.
- Harvey, D. (2011), Feral Capitalism Hits The Streets, διαθέσιμο στο: <http://www.socialistproject.ca/bullet/535.php#continue>.
- Hernández Rodríguez, A. (2010), «Radio Insurgente: Comunicación desde la autonomía Zapatista». XXX Conferencia Anual de ILASSA sobre Latinoamérica Universidad de Texas 5/2/2010, Austin Texas.
- Hall, T. (2005), *Αστική Γεωγραφία*, Αθήνα: Κριτική.

- Hill, J. (1999), «Language, Race, and White Public Space», *American Anthropologist* 100(3): 680-689.
- Holloway, J. (2006), *As αλλάζουμε τον κόσμο χωρίς να καταλάβουμε την εξουσία*, Αθήνα: Σαββάλας.
- INURA (2004), *The Contested Metropolis. Six Cities at the Beginning of the 21st Century*, Βασυλεία: Birkhäuser.
- Koehler, B. και Wissen, M. (2003), «Glocalizing protest: urban conflicts and global social movements», *International Journal of Urban and Regional Research* 27(4): 942-951.
- LeBot, Y. (1997) *El sueño zapatista*, Βαρκελώνη: Anagrama
- Leontidou, L. (2006), «Urban social movements: from the 'right to the city' to transnational spatialities and flaneur activists», *City* 10(3): 259-268.
- Lefebvre, H. (1973), *Le droit à la ville*, Παρίσι: Anthropos.
- Maccani, R. Z. (2008), «Zapatismo urbano en la ciudad de Nueva York», *Rebeldia* 2008.
- Manhattan Community Board 11 (2004), *Manhattan Community District 11 Planning Assessment*, Urban Technical Assistance Project (UTAP) Columbia University.
- Massey, D. (2008), *Για το χώρο*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Massey, D., Durand, J. και Malone, N. (2002), *Beyond Smoke and Mirrors: Mexican Immigration in an Era of Economic Integration*, Νέα Υόρκη: Russell Sage Foundation.
- Maurrasse, D. (2006), *Listening to Harlem: Gentrification, Community, and Business*, Νέα Υόρκη: Routledge.
- Movimiento por la justicia en el barrio (2008), Εφημερίδα του κινήματος: «La otra Campana Nueva York».
- Movimiento por la justicia en el barrio, (2011) Video 23/6/2011 <http://desinformemonos.org/2011/07/videomensaje-del-movimiento-justicia-del-barrio-de-nueva-york-para-san-sebasti%C3%A1n-bachaj%C3%B3n/>, παρουσίαση στο B-fest 2011, Αθήνα (<http://bfest.gr/2011/05/16/2377/>) και ομιλία στο Occupy Wall Street http://www.youtube.com/watch?v=W_O_OgAOMdc.
- NYC (2011α), «Report: Poverty in New York City», Χάρτης με βάση την απογραφή του 2000, διαθέσιμο στο http://www.nyc.gov/html/ceo/html/reports/poverty_facts.shtml.
- NYC (2011β), Χάρτης του Μπάριο στη Νέα Υόρκη (http://www.nyc.com/visitor_guide/el_barrio_spanish_harlem.75851/map_location.aspx#content) και φωτογραφική περιήγηση (http://www.nyc.com/visitor_guide/el_barrio_spanish_harlem.75851/street_view.aspx#content).
- Osofsky, G. (1996), *Harlem: The Making of a Ghetto. Negro New York, 1890-1930*, Σικάγο: Ivan R. Dee.
- Pacione, M. (2009), *Urban Geography*, Νέα Υόρκη: Routledge.
- Peck, J. και Tickell, A. (2002), *Neoliberalizing Space*, Οξφόρδη: Blackwell Publishers.
- Pellerin, H. (1999), «The cart before the horse? The coordination of migration policies in the Americas and the neoliberal economic project of integration» *Review of international political economy* 6: 468-493.
- Petropoulou, C. (2010), «From the December Youth Uprising to the Rebirth of Urban Social Movements: A Space-time Approach», *International Journal of Urban and Regional Research* 34(1): 217-224.
- Petropoulou, C. (2010β), *Vers un mouvement social urbain poétique?*, Παρίσι: L'Harmattan.
- Petropoulou, C. (2011), *Développement urbain et éco-paysages urbains*, Παρίσι: L'Harmattan.
- Pinkney, A. και Woock, R. (1970), *Poverty and politics in Harlem: report on Project Uplift 1965*, College & University Press.
- Pouzolet, C. (1999), *New York. Construction historique d'une métropole*, Παρίσι: Ellipses.
- Sennett, R., Sassen, S. (2011), «Cameron's Broken Windows», *The New York Times*, 10.8.2011 The New York Times (2011), Διαδραστικοί χάρτες μετανάστευσης στις ΗΠΑ, διαθέσιμοι στο <http://www.nytimes.com/interactive/2009/03/10/us/20090310-immigration-explorer.html?hp>.
- US Census Bureau (2010), Διαδραστικός χάρτης απογραφής 2010, <http://2010.census.gov/2010censuspopmap>.
- US Census Bureau (2011), Hispanics in the US, http://www.census.gov/population/www/socdemo/hispanic/files/Internet_Hispanic_in_US_2006.pdf.
- Villegas, D. (επιμ.) (1981), *Istoria Minima de Mexico*, El Colegio de Mexico: 117-134
- Villoro, L. (2008), Ομιλία στο φεστιβάλ Digna Rabia, <http://dignarabia.ezln.org.mx>.
- Zibechi, R. (2010), *Αυτονομίες και χειραφετήσεις. Η Λατινική Αμερική σε κίνηση*, Αθήνα: Αλάνα.
- Wacquant, L. (2007), *Parias Urbains Ghetto, Banlieues, Etat*, Παρίσι: La Découverte.